

Рецензия

на дисертационен труд на:

ЦВЕТОМИРА АНГЕЛОВА АНГЕЛОВА на тема:

ПСИХО-СОЦИАЛНИ ДЕТЕРМИНАНТИ НА ОБРАЗОВАНИЕТО ПРИ АТИПИЧНО РАЗВИТИЕ

за присъждане на образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование 3.

Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2.

Психология-Специална психология

Научен ръководител: Проф. д-р Цанка Попзлатева

Рецензент: проф. д.пс.н. Ваня Матанова

Дисертационният труд на Цветомира Ангелова е представен на 183 страници и в структурно отношение се състои от въведение, три глави, заключение, библиография и приложения. Съдържа още списък на фигурите, списък на таблиците и списък на използваните съкращения.

Изследователският интерес на докторантката е свързан със социално-педагогическия фактор и влиянието му върху психическото развитие при слухови, зрителни или двигателни увреждания. Това насочва полемиката към новите политики и реформи в българската образователна система и новите условия, в които тези деца са поставени.

Актуалността на разглеждания проблем не е дискуссионна, тъй като се обсъждат философско-методологичните позиции на двете образователни системи – специално и интегрирано (приобщаващо) образование. Докторантката правилно отбелязва, че традиционният модел на специалните училища в България е свързан със социално-конструктивистката психологическа парадигма, което предполага съответствие със специфичните характеристики и динамиката на биологични и психични фактори. По своята същност това е сегрегирано образование, което ограничава съвместния опит и интеракциите със семейството, връстници и възрастни в реална среда.

Докторант Ангелова изследва общите и специфични закономерности в психическото развитие на деца с вродени или рано придобити дефицити.

Като теоретична рамка подробно е разгледан генетичния подход, който свързва развитието на детето с възрастовите промени в интелектуалното развитие, основано на идеята за функциите на интелекта и идеята за стadiите на развитие.

Докторантката демонстрира добро познаване на невроконструктивисткият подход, на теорията на конструктивизма, на социалния конструктивизъм, на културно-историческата теория на Виготски, на социално-когнитивната теория на Бандура, на хуманистичната теория на Маслоу и др.

Съвременното българско образование се намира в ситуация на преход от сегрегирано през интегрирано към приобщаващо образование, като трите типа образователни стратегии действат едновременно. Докторантката определя това като експериментална ситуация, даваща възможност да се проучи влиянието на интегрираните и сегрегираните условия върху социално-психологическия статус, личностните характеристики и психичното здраве на децата и учениците със сензорни и двигателни увреждания. Това е процес на промяна на целите на образованието. Докторантката познава много добре теоретичните психологически подходи в основата на образователните системи. Тя търси пресечните точки в холистичния, конструктивистко-диалектичния, хуманистичния, дейностно-комуникативния подход, което води до преформулиране на целите в съвременното образование. Процесите на учене, мотивация, комуникация и саморегулация в съвместни дейности се определят като механизъм за постигане на самоактуализираща се личност.

Втората глава на дисертационния труд е посветена на дизайна на емпиричното изследване. Ясно и точно са формулирани целта и задачите на изследването. Формулирани са 6 основни хипотези, които могат да бъдат обсъждани чрез използването на избраните методи и контингент на изследване. Респондентите на изследването са ученици със слухови, зрителни и двигателни увреждания, родители и учители от специални училища и ресурсни центрове в цялата страна. Анализирани са общо 218 случая. Извадката е представителна за страната и е конструирана прецизно. Подробно е описана структурата на извадката. Анализът на данните включва количествени и качествени методи. Използван е и авторски инструмент, конструиран специално за целите на изследването-Въпросник за контексти на атипичното развитие. Алфа на Кронбах показва добри показатели за надежност на инструмента. Набелязани са три типа психосоциална ситуация-типична, атипична и атипична усложнена.

На основата на добре конструираната батерия за изследване, събраната информация е обработена чрез две основни класификационни стратегии-на признаци, в резултат на което се извеждат психопатологични синдроми и класификация на индивиди-с извеждане на нозологични единици. Емпиричните данни са обработени количествено и качествено, приложени са съвременни методи за статистическа обработка.

В третата глава са представени резултатите и дискусията относно емпиричните данни. Вниманието на докторантката е насочено към динамиката на био-психо-социалните

характеристики на учениците със сензорни и двигателни увреждания. Данните показват, че полът не оказва съществено влияние върху психосоциалната ситуация, за разлика от възрастовият фактор, който влияе върху нивото и структурата на психичното функциониране. Промяна се установява в прехода между средна и горна училищна възраст. Най-сериозни проблеми в психичното и социално функциониране се установяват при учениците с двигателни увреждания.

Важен резултат от проведеното изследване е, че компенсаторно-атипичния модел е преобладаващ и в двете образователни системи. Случаите, които достигат нормативни параметри са по-често в масовото училище, а типично-усложненото психосоциално развитие е представено и в двете системи. В интегрирания тип образование преобладава компенсаторно-атипичния тип, а усложнения атипичен- в специалните училища. Част от получените резултати са очаквани, но изведени емпирично те дават възможност за дискусия относно психосоциалната ситуация в двете образователни системи.

Най-добро психично функциониране показват интегрираните ученици със слухова увреда, които достигат нормативни показатели. Най-ниски показатели в интегрирани условия показват учениците със зрителни увреждания.

Важен извод от изследването е, че учениците със сензорни и двигателни увреждания са рискована група за поява на интернализирани психични разстройства, което насочва към социалната природа на тези нарушения при сензорни и двигателни увреждания. В тази група доминират тревожните, афективните, психосоматичните разстройства и ADHD.

Анализът на данните потвърждава издигнатите хипотези. Направени са теоретични и приложни изводи. Атипичното развитие на децата със сензорни и двигателни нарушения има системен, конструктивистки и стадиен характер. Приложните изводи са значително по скромно представени, макар че емпиричните данни дават основание те да бъдат разширени. Самооценката на приносните моменти е написана съдържано и съответства на качествата на дисертационния труд.

Авторефератът отразява съдържанието на дисертационния труд.

По темата на дисертацията Цветелина Ангелова има 6 публикации, едната от които в съавторство с научния ръководител.

Дисертационният труд на Цветелина Ангелова на тема „Психо-социални детерминанти на образованието при атипично развитие“ е върху актуална проблематика. Дисертационният труд е добре планиран и реализиран. Изведени са важни за теорията и практиката изводи и препоръки. Докторантката показва отлични умения за интерпретация на емпирични данни, както и умения за обобщения както на теоретично, така и на емпирично ниво.

Имайки предвид качествата на представения дисертационен труд, неговата актуалност и реализация, предлагам на Уважаемото Научно Жури да присъди на Цветелина Ангелова образователната и научна степен ДОКТОР в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2., Психология-Специална психология.

10.06.2017г.

Рецензент:.....

(проф. д.пс.н. Ваня Матанова)